Knygų DVASIŲ NAMAI, FORTŪNOS DUKTĖ, PORTRETAS SEPIJA autorė

Isabel Allende

Mano išgalvota šalis

Alma littera

Keletas žodžių pradžiai

Gimiau siaučiant Antrajam pasauliniam karui, per patį skerdynių įkarštį, o kone visa mano jaunystė prabėgo belaukiant, kada planeta ištikš į gabalus, nes kas nors per išsiblaškymą spustelės mygtuką ir ims sproginėti atominės bombos. Niekas nebesitikėjo ilgai gyventi; vaikščiojom nuojautos prislėgti, kas akimirką laukdami pasaulio pabaigos, tad nebuvo laiko tuščiai svaičioti ir ką nors užsirašinėti kaip kad dabar. Be to, augau Čilės Santjage, kur kiekvienas polinkis gilintis į savo išgyvenimus slopinamas dar besiskleidžiantis. To miesto žmonių gyvenseną nusako patarlė: „Miegančią krevetę srovė nuneša." Kur kraštas modernesnis, kad ir Buenos Airėse arba Niujorke, apsilankyti pas psichoterapeutą buvo įprastas daiktas; kas to vengė, buvo laikomas nekultūringu arba kvailu. O Čilėje pas tokį gydytoją patekdavo tik pavojingi pamišėliai ir tik apvilkti tramdomaisiais marškiniais; bet viskas kitaip virto aštuntajame dešimtmetyje, kartu su sekso revoliucija. Gal tie dalykai susiję... Mano šeimoj niekas niekuomet nesigydė, nors kai kurie iš mūsų tikrai būtų sudominę mokslininkus, – pati mintis atskleisti intymius dalykus nepažįstamam žmogui ir dar mokėti jam pinigus už tai, kad išklausytų, buvo absurdiška; tam reikalui buvo kunigai ir tetos. Lyg ir nebuvau linkusi kapstytis po savo jausmus, bet pastarosiomis savaitėmis ne sykį sugavau save mąstančią apie praeitį; galiu tai paaiškinti nebent kaip ankstyvos senatvės ženklą.

Du neseni įvykiai sukėlė tą prisiminimų epidemiją. Pirmasis – anūko Alechandro žodžiai, kai jis užklupo mane tyrinėjančią priešais veidrodį savo raukšlių žemėlapį ir užjausdamas tarė: „Nesisielok, senele, tu dar gyvensi mažų mažiausiai trejus metus.“ Tada nutariau, jog atėjo metas kitaip pažvelgti į savo gyvenimą ir apsispręsti, kaip norėčiau praleisti tuos trejus metus, taip dosniai man išpranašautus. Kitas atvejis – nepažįstamo žmogaus klausimas per kelionių aprašinėtojų konferenciją, kurią man teko atidaryti. Turiu įspėti, kad nesu viena iš tų keistuolių, kurie nusitrenkia į tolimas vietas, atsilaiko prieš bakterijas, o paskui leidžia knygas, skatinančias lengvabūdžius sekti jų pėdomis. Kelionėms prireikia pernelyg daug pastangų, ypač vykstant tenai, kur nėra viešbučių. Man atostogų idealas – sėdėti savo sode, krėsle po saulės skėčiu, ir skaityti knygas apie nutrūktgalvių keliones, į kurias niekada nesileisčiau, nebent turėčiau sprukti nuo ko nors. Esu kilusi iš vadinamojo trečiojo pasaulio (o kuris jau tas antrasis?) ir turėjau susigauti vyrą, kad galėčiau teisėtai gyventi pirmajame; neketinu be rimto pagrindo grįžti į besivystančius kraštus. Vis dėlto taip jau išėjo, kad apkeliavau penkis žemynus ir dar ryžausi būti savanoriška tremtinė, imigrantė. Šį tą išmanau apie keliones, todėl ir buvau paprašyta pakalbėti toje konferencijoje. Man baigus trumpą pranešimą, vienas klausytojas, jaunuolis, pakėlė ranką ir paklausė, kokį vaidmenį mano romanuose vaidina nostalgija. Išsyk nesumojau, ką ir atsakyti. Nostalgija... pasak žodyno, yra „sielvartas dėl buvimo ne tėvynėje, melancholija prisimenant prarastą laimę“. Dėl to klausimo netekau žado, nes ligi tol nė nemaniau, kad rašau tolydžio norėdama išlieti ilgesį. Bemaž visą gyvenimą nugyvenau kaip svetimšalė tik todėl, kad neturėjau pasirinkimo. Daug sykių buvau priversta išvykti nutraukusi ryšius ir palikusi viską likimo valiai, kad pradėčiau naują

gyvenimą kitur; išvaikščiojau daugiau kelių, nei galėčiau prisiminti. Per tuos išsiskyrimus palikau be šaknų ir turėjau išsiauginti kitas, kurios, neradusios tinkamos vietovės įsikibti, liko tik atmintyje; bet – atsargiai! Atmintis – tai labirintas, kuriame tyko minotaurai.

Jei dar neseniai būtų mane paklausę, iš kur esu kilusi, ilgai negalvodama būčiau atsakiusi, kad iš niekur, arba – iš Lotynų Amerikos, o širdimi esu čilietė. Vis dėlto dabar sakausi esanti amerikietė – ne tik todėl, kad tai liudija mano pasas, arba todėl, kad tas žodis apima ir Šiaurės, ir Pietų Ameriką, arba kadangi mano vyras, mano sūnus, mano anūkai, dauguma mano draugų, mano knygos ir mano namai yra Kalifornijos šiaurėje, bet dar ir todėl, kad neseniai teroristai sugriovė Pasaulio prekybos centro bokštus dvynius ir nuo tos dienos kai kas pasikeitė. Neįmanoma per krizę likti neutraliam. Toji tragedija sukrėtė mano tapatybę; suvokiau, kad šiandien esu viena iš įvairiaspalvių Šiaurės Amerikos gyventojų, kaip kad anksčiau buvau čilietė. Jungtinėse Valstijose nesijaučiu svetimšalė. Mačiau griūvant bokštus ir man vaidenosi, kad pati esu išgyvenusi panašų košmarą. Ir koks šiurpus sutapimas – istorinė karma: Jungtinėse Valstijose užgrobtieji lėktuvai žiebė į taikinius antradienį, rugsėjo 11-ąją, lygiai tą pačią savaitės ir mėnesio dieną – net ir bemaž tą pačią rytmečio valandą, – kurią 1973 metais įvyko karinis perversmas Čilėje. Tąsyk tai buvo prieš demokratiją nukreiptas teroro aktas, kuriam dirigavo Centrinė žvalgybos valdyba. Abiem atvejais vaizdas buvo panašus – liepsnojantys pastatai, dūmai, ugnis ir panika. Tą tolimąjį 1973-ųjų antradienį suskilo mano gyvenimas: niekas nebegrįžo į senas vėžes, praradau tėvynę. Lemtingasis 2001 m. antradienis irgi tapo lemiamu posūkiu: po jo niekas nebebuvo taip kaip anksčiau, o aš gavau šalį.

Tuodvi pastabos, viena – mano anūko, kita – nepažįstamo konferencijos dalyvio, paskatino imtis šios knygos, nors nė pati nežinau, kur ji mane nuves; vis tebeklaidžioju, kaip visada klaidžioja prisiminimai, bet meldžiu, kad jie dar neskubėtų nutolti nuo manęs.

Rašau šiuos puslapius ant kalvos, įsiterpusios į stačiašlaitį kalną, apsupta šimtinės šakotų ąžuolų; iš čia matyti San Fransisko įlanka, bet mano mintys skrieja kitur. Mano yda – tėvynės ilgesys. Nostalgija – tai melancholiškas jausmas, šiek tiek juokingas, kaip ir švelnumas; vargu ar įmanoma imtis tos temos ir nenuklysti į sentimentus, tačiau ketinu pabandyti. Jei suklupsiu ir apsijuoksiu, neabejok, skaitytojau, kad už keleto eilučių vėl atsistosiu ant kojų. Mano amžiuje – juk esu vienmetė su sintetiniu penicilinu – laikas jau prisiminti įvykius, išdilusius per pusšimtį metų. Ištisus dešimtmečius negalvojau nei apie savo vaikystę, nei apie paauglystę; iš tiesų man mažai terūpėjo tie seniai praėję laikai, kurių nuotraukose iš mamos albumų nebeatpažindavau nieko, išskyrus buldogę neįmanomu vardu Pelvina Lopes Pun, ir ji įstrigo mano atminty vien todėl, kad kaip ir aš turėjo prakilnų vardą. Išliko mudviejų fotografija iš to meto, kai man tebuvo keli mėnesiai, ir mamai vis tekdavo lazdele rodyti, kur ten aš, o kur ne aš. Tikriausiai prasta mano atmintis kalta dėl to, kad tie laikai man neatrodo kuo nors ypatingi, bet spėju, kad panašiai nutinka daugumai mirtingųjų. Laiminga vaikystė – mitas; norint tuo įsitikinti pakanka mesti žvilgsnį į vaikiškas pasakas, kuriose vilkas suėda senelę, paskui ateina medkirtys, peiliu perskrodžia vargšui žvėriui pilvą, ištraukia senelę sveiką ir gyvą, o pilvą prikemša akmenų ir užsiuva adata su siūlu, nuo to vilkas pajunta tokį troškulį, kad nubėga palakti

į upę ir nuskęsta joje, akmenų svorio nugramzdintas. „Kodėl jo nenubaudė kaip nors paprasčiau ir humaniškiau?“ – galvodavau. Turbūt todėl, kad vaikystėje niekas nesti paprasta ir humaniška. Tais laikais dar nebuvo termino „vaiko teisės“, visi manė, kad auklėti vaikus geriausia su diržu vienoj rankoj ir kryžium kitoj, o vyras turi teisę mušti žmoną už tai, kad patiekė jam ataušusią sriubą. Kol psichologai ir valdžios vyrai nesikišo, niekas neabejojo, kad gera lazda labai naudinga. Aš negaudavau lupti taip kaip mano broliai, bet vis tiek gyvenau baimėje lygiai su visais aplinkiniais vaikais.

Man įprastines vaikystės negandas dar sunkino krūva kompleksų, tiek susipynusių, kad nemokėčiau jų net išvardyti, bet jie, laimė, nepaliko man žaizdų, kurių negalėtų pagydyti laikas. Sykį girdėjau garsią afroamerikiečių rašytoją sakant, kad nuo pat vaikystės jautėsi ypatinga tiek šeimoje, tiek savo gyvenvietėje; pridūrė, jog tai patiriantys beveik visi rašytojai, net ir niekada neišvykę iš gimtojo miesto. Tai, pasak jos, būdingas tos profesijos bruožas; jeigu jų nedirgintų pojūtis, kad yra ne tokie kaip visi, jie nepajustų poreikio rašyti. Pagaliau rašymas – tai bandymas suprasti savo paties būklę ir išnarplioti egzistencinį sąmyšį, įveikti nerimą, kuris nevargina normalių žmonių, o tik nepagydomus neprisitaikėlius, kurių daugelis, nesėkmingai išbandę kitus darbus, galiausiai tampa rašytojais. Ši teorija leido man lengviau atsikvėpti: nesu kokia nors išsigimėlė, tokių yra ir daugiau.

Niekada ir niekur nieko nemėgdžiojau – nei šeimoje, nei socialiniame sluoksnyje, nei religijoje, kurią man skyrė likimas; nepriklausiau gaujoms, kurios dviračiais šlaistosi po gatves; pusbroliai netraukė manęs į savo žaidimus; buvau viena iš nepopuliarių gimnazijos mergiočių ir paskui ilgą laiką mažai šokdavau per šventes, labiau iš drovumo negu dėl negražumo, kaip

man rodos. Riečiau nosį iš pasipūtimo, apsimesdama, kad man vis tiek, bet būčiau sielą velniui pardavusi už tai, kad turėčiau draugų, žinoma, jei tik šėtonas būtų mane aplankęs su tokiu viliojančiu pasiūlymu. Mano problemų esmė visada buvo ta pati: negalėjimas susitaikyti su tuo, kas kitiems natūralu, ir nenumaldomas potraukis reikšti nuomones, kurių niekas nenori girdėti, – be kita ko, tai bus išgąsdinę ir tūlą potencialų jaunikį. (Nenoriu girtis: ne kažkiek jų ir buvo.) Vėliau, kai dirbau žurnaliste, smalsumas ir įžūlumas nemažai man pagelbėjo. Tada pirmąsyk tapau kolektyvo nare, pagarsėjau kaip mėgėja užduoti nekuklius klausimus ir skleisti savo idėjas, bet visa tai šiurkščiai nutraukė 1973 m. karinis perversmas, atrišęs rankas nevaldomoms jėgoms. Per vieną dieną tapau svetimšale savame krašte, kol galiausiai turėjau išvykti, nes nebegalėjau gyventi ir auginti vaikų šalyje, kurioje viešpatauja baimė ir nėra vietos disidentams, tokiems kaip aš. Tais laikais smalsumas ir įžūlumas buvo uždrausti dekretu. Būdama toli nuo Čilės daug metų laukiau, kada bus atkurta demokratija, kad galėčiau grįžti, bet kai tai įvyko, negrįžau, nes buvau ištekėjusi už amerikiečio, gyvenančio šalia San Fransisko. Nebandžiau iš naujo įsikurti Čilėje, kur iš tiesų praslinko mažiau kaip pusė mano gyvenimo, nors dažnai joje lankausi; bet norėdama atsakyti į ano nepažįstamojo klausimą apie nostalgiją turėčiau kalbėti bemaž vien apie laiką, praleistą tenai. O kad tai padaryčiau, turiu minėti ir savo šeimą, nes tėvynė ir gentis yra susipynusios mano sąmonėje.

Desertas iš pieno, vargonėliai ir čigonės

Mano šeima kilusi iš Santjago, bet ne iš ten visos mano traumos: esama ir blogesnių vietų po saule. Ten augau, bet dabar vargiai bepažįstu miestą ir pasiklystu jo gatvėse. Sostinę kalavijo kirčiais ir lazdos smūgiais kūrė kariai pagal senovės Ispanijos miestų planą: centre – turgaus aikštė, į kurią sueina gatvės, lygiagrečios ir statmenos. Iš to liko tik prisiminimai. Santjagas išsikerojo tarsi beprotiškas aštuonkojis, iškėtojęs godžius čiuptuvus visomis kryptimis; šiandien jame glaudžiasi pusšešto milijono žmonių, kurie gyvena, kaip išmano. Būtų gražus miestas, nes yra švarus ir jame nestinga parkų, jeigu jo nedengtų rudas teršalų skėtis, nuo kurio žiemomis miršta kūdikiai lopšy, seneliai prieglaudose ir gaišta paukščiai ore. Santjago gyventojai įprato kasdien pasidomėti smogo rodikliu, panašiai kaip akcijų kursu biržoje ir futbolo rungtynių rezultatais. Tomis dienomis, kai taršos rodiklis pernelyg pakyla, transporto priemonių eismas ribojamas pagal jų registracijos numerį, vaikai mokyklose nesportuoja, o kiti miestiečiai stengiasi kuo mažiau kvėpuoti. Pirmoji metų liūtis išplauna purvą iš atmosferos ir rūgšties pavidalu išsilieja ant miesto; jeigu eisite be skėčio, pajusite, lyg į akis varvėtų citrinų sultys; tačiau nesijaudinkite – dar nė vienas nuo to neapako. Bet ne visos dienos tokios; kai kada rytas išaušta giedras ir galima gėrėtis didingu snieguotų kalnų reginiu.

Yra miestų, tokių kaip Karakasas arba Meksikas, kuriuose varguoliai ir turčiai gyvena sumišai, o Santjage juos skiria aiškios ribos. Turtuolių rezidencijas Andų pašlaitėse su vartų sargybiniais ir keturiais garažais ištisi šviesmečiai skiria nuo proletariato lūšnynų, kur dviejuose kambariuose be vonios gyvena susigrūdę po penkiolika žmonių. Kaskart, kai atkeliauju į Santjagą, atkreipiu dėmesį, jog dalį miesto regiu kaip nespalvotame filme, o kitą dalį – kaip spalvotame. Centre ir darbininkų kvartaluose viskas atrodo pilka, medžiai (jų čia nedaug) nugeibę, sienos murzinos, žmonės išvargę; net ir šunys, kurie bastosi tarp šiukšliadėžių, tėra blusomis aptekę nenusakomos spalvos gyvūnai. Kur gyvena vidurinė klasė, ten medžiai tarpūs, o namai, nors ir kuklūs, rūpestingai prižiūrimi. Turčių rajonuose tik žalumą ir pamatysi: rūmai slepiasi už aklinų sienų, gatvėmis žmonės nevaikšto, o šunys – vien sarginiai, išleidžiami tik nakčiai, kad gintų nuosavybę.

Ilga, sausa ir kaitri sostinėje vasara. Gelsvos dulkės kloja miestą tais mėnesiais; saulė tirpina asfaltą ir veikia miestiečių nuotaiką, todėl kas tik gali stengiasi išsprukti. Kai dar buvau mergytė, mano šeima dviem mėnesiams iškeliaudavo į pajūrį; tai būdavo tikras safaris senelio automobiliu su tona ryšulių ant stogo ir trimis leisgyviais vaikeliais viduje. Tais laikais keliai buvo labai blogi, tekdavo rangytis tai įkalnėn, tai nuokalnėn, – tikra pragaištis mašinai. Kaskart tekdavo keisti bent vieną ar dvi padangas – sunkus darbas, dėl kurio reikėdavo nukraustyti visą bagažą. Senelis nešiojosi prie šlaunies didelį pistoletą, tokį, kokiais kitados būdavo kaunamasi dvikovose, nes tikėjo, kad Kurakavi papėdėje, vietovėje, pramintoje Kapinėmis, visada tyko plėšikai. Jeigu ten kas ir buvo, tai manau, kad nebent valkatos, kurie spruktų vien išgirdę šaunant į orą, bet dėl visa ko pro tą vietą važiuodami melsdavomės – patikimas būdas iš-

vengti užpuolimo, nors galvažudžių taip niekuomet ir nepamatėm. Dabar viso to nebėra. Į maudykles puikiu keliu nuvažiuojama mažiau kaip per dvi valandas. Dar neseniai blogi buvo tik tie keliai, kurie veda į turtuolių vasarvietes, mat šeimininkai gynė nuo pašalinių išskirtinius savo paplūdimius. Jie šiurpdavo matydami, kaip savaitgaliais prie jūros atsibeldžia autobusais prastuomenė su tamsiaodžiais vaikais, arbūzais, keptomis vištomis ir radijo imtuvais, grojančiais liaudišką muziką; todėl rūpinosi, kad gruntkeliai būtų kuo prastesni. Kaip kalbėjo vienas dešiniųjų senatorius: „Kai demokratija tampa demokratiška, ji niekam nebetinka." Dabar to nebėra. Per visą šalį nusidriekė ilga arterija – Panamerikos plentas, sujungtas su Pietiniu, ir sudarytas tankus tinklas labai saugių kietos dangos kelių. Nėra nei partizanų, ieškančių grobio, nei narkotikų prekeivių gaujų, ginančių savo teritoriją, nei savivaliaujančių policininkų, kurie geidžia kyšių, kaip kitose Lotynų Amerikos šalyse, labiau juos dominančiose. Kur kas didesnė tikimybė būti užpultam pačiame miesto centre nei tuščiame kaimo kelyje.

Vos tik išvažiavus iš Santjago atsiveria idiliškas kaimo kraštovaizdis – sodybos, apsodintos tuopomis, kalvos ir dideli vynuogynai. Lankytojui patartina stabtelėti, pakelės kioskuose nusipirkti vaisių bei daržovių arba pasukti kiek į šoną, į kokį kaimelį, ir paieškoti namo, prie kurio plaikstosi baltas skuduras: ten jam pasiūlys purios šviežios duonos, medaus ir auksaspalvių kiaušinių.

Šalia pajūrio kelio yra paplūdimių, vaizdingų kaimų ir užutėkių su tinklais ir valtimis, kur galima aptikti pasakiškų mūsų virtuvės lobių: pirmiausia tai jūrų karalius ungurys su jodu kvepiančiais žvynais; toliau kuprotė, kurios mėsa sultinga ir balta,

o jai iš paskos – šimtai kitų žuvų, kuklesnių, bet irgi skanių; dar toliau – visa virtinė jūrų gėrybių: vėžių, didelių ir mažų austrių, midijų, abalonų, krevečių, jūrų ežių ir daug kitų; kai kurie gyviai atrodo taip įtartinai, kad nė vienas svetimšalis nedrįsta jų paragauti; tokie yra, pavyzdžiui, jūrų ežys arba pikorokas – vien jodas ir druska, gryna jūros esencija. Tarp mūsų žuvų yra tokių gerų, kad jas paruošti galima ir neišmanant virtuvės paslapčių. Lygiu sluoksniu paskleidi sukapotą svogūną molinėje arba kaitrai atsparaus stiklo lėkštėje, viršuje paguldai šviežią žuvį, pamirkytą citrinų sultyse, įdedi kelis šaukštus sviesto, pabarstai druska ir pipirais, paskui pašauni į karštą orkaitę ir laikai, kol mėsa iškeps, bet ne per ilgai, kad nesudžiūtų; ragauji su geru mūsišku vynu, baltu ir gerai atšaldytu, gerų bičiulių draugijoje.

Kasmet gruodį mudu su seneliu eidavom pirkti kalėdinių kalakutų, kaimiečių auginamų tai šventei. Taip ir matau senį, kuris šlubčiodamas bėga sodybos link bandydamas sugauti paukštį. Gerai apskaičiavęs šuolį užgriūva ant sparnuočio, prispaudžia prie žemės ir laiko, tuo tarpu vienas iš mūsų stengiasi virvele surišti jam kojas. Paskui tekdavo dar duoti kaimiečiui arbatpinigių, kad nugalabytų kalakutą toliau nuo vaikų akių, kitaip nė nebūtume ėmę troškinio į burną. Labai sunku nusukti sprandą padarui, prie kurio esi prisirišęs; tuo gavom įsitikinti tada, kai mūsų senelis atsivedė ožiuką į kiemą, kad nupenėtų, o paskui per savo gimtadienį iškeptų. Ožka nugaišo nuo senatvės. Negana to, paaiškėjo, kad tai buvo ne patelė, o patinas, ožys, ir vos jam prasikalė ragai, mes buvom apkaltinti išdavyste.

Mano vaikystės laikų Santjagas taikė į didmiesčius, nors jo dvasia kaimietiška. Visi viską žinojo. Sekmadienį ko nors nebuvo bažnyčioje? Žinia pasklisdavo žaibiškai, ir dar prieš trečiadienį

klebonas pasibelsdavo į nusidėjėlio duris išsiaiškinti priežasties. Vyrai vaikščiojo pasipūtę, nosį užrietę, krakmolytais marškiniais ir pilni tuštybės; moterys puošėsi skrybėlaitėmis su smeigtukais ir ožiuko odos pirštinėmis; elegantiškai atrodyti buvo privalu einant į miesto centrą arba į kiną. Tik nedaugelis šeimų turėjo šaldytuvą, juoba tokį modernų kaip mano senelio, ir tekdavo per dienų dienas vargti nešiojant ledo blokus ir rupią druską į ledaines. Mūsų šaldytuvas, ištvėręs keturiasdešimt metų be jokio remonto, turėjo triukšmingą povandeninio laivo variklį, kuris protarpiais vis sudrebindavo namą kosulio priepuoliais. Virėjai tolydžio tekdavo iššluoti elektros nutrenktų kačiukų kūnelius, mat gyvūnėliai šilumos viliojami lįsdavo po šaldytuvu. Iš tiesų tai buvo gera profilaktikos priemonė, nes pastogėje katės atsivesdavo dešimtis mažylių, ir jei ne šaldytuvo elektros įranga, kačiukai baigtinai užgrobtų mūsų namus.

Mūsų namuose, kaip ir kiekvienoj čiliečių šeimoj, nestigo gyvūnėlių. Šunys buvo įsigyjami įvairiais būdais: paveldimi, gaunami dovanų, partrenkti, bet dar gyvi, kiti sekdavo paskui vaiką, išėjusį iš mokyklos, ir paskui juo jau nenusikratysi. Taip buvo visada ir vargu ar bus kitaip. Nepažįstu nė vieno čiliečio, kuris būtų šunį nusipirkęs; vieninteliai, kurie taip elgiasi, yra Kenelio klubo fanatikai, bet jų niekas nelaiko rimtais žmonėmis. Dauguma mūsų tautinių šunų yra vardu Negro, tai yra Juodis, nors ir būtų kitokio plauko, o katės ir katinai vadinami atitinkamai Micifu arba Kučo, tai yra Kice; tik šeimos talismanai tradiciškai gauna biblinius vardus, tokius kaip Barabas, Salomėja, Kainas, išskyrus abejotinos kilmės šunį, pavadintą Sarampionu, nes atsirado pas mus per tymų epidemiją, o tymai ispaniškai *sarampión*. Mano krašto miestuose ir kaimuose šlaistosi pulkai benamių šunų, bet ne plėšikaujančių išbadėjusių žvėrių gaujos kaip kitose pasaulio vietose, o drausmingos

bendruomenės. Tai romūs padarai, patenkinti savo socialine padėtim, kiek apsnūdę. Esu skaičiusi studiją, kurios autorius teigia, kad jei visos esamos šunų veislės laisvai maišytųsi, per kelias kartas susidarytų tik vienas gyvulio tipas: stiprus ir gudrus padaras, vidutinio didumo, trumpo šiurkštaus plauko, snukis smailus, uodega atkakli, trumpai sakant – būdingas Čilės šunėkas. Manau, kad iki to ir prieisim. Kada taip pat susilies į vieną visos žmonių rasės, tada bus viena tauta – neaukšto ūgio žmonės, nei balti, nei juodi, gebantys prisitaikyti, atsparūs ir nepalūžtantys nuo likimo smūgių, tokie kaip mes, čiliečiai.

Tais laikais duonos būdavo einama dusyk per dieną į kepyklą, esančią už kampo, ir ji parsinešama suvyniota į baltą skepetaitę. Ta duona, ką tik išimta iš krosnies ir dar šilta, taip kvepėdavo, kad jos aromatas liko vienas gyviausių vaikystės prisiminimų. Pienas – ne pienas, putota grietinėlė, – buvo pilstomas į pirkėjų indus. Varpelis, paristas arkliui po kaklu, ir tvarto kvapas, pasklidęs gatvėje, skelbdavo, kad atvyko pienininko vežimas. Tarnaitės, nešinos ąsočiais, sustodavo į eilę ir pirkdavo pieną puodeliais, kuriais pienininkas seikėjo savo prekę sukišdamas gauruotą ranką iki pat pažasties į dideles skardines, visuomet musių aptūptas. Kartais būdavo perkama keliais litrais daugiau, kad būtų iš ko pagaminti pieniško gardumyno *manjar blanco*: jį galima ištisais mėnesiais laikyti padėtą vėsaus rūsio prieblandoj, kur sukrautas ir naminis vynas, supilstytas į butelius. Tam skanėstui išvirti, būdavo, kieme sukuria laužą iš malkų ir anglių. Virš jo ant trikojo pakabina aprūkusį geležinį puodą, tenai supila produktus – keturiems puodeliams pieno vienas puodelis cukraus, – dėl kvapo įdeda dvi lazdeles vanilės, citrinos žievelę ir keletą valandų kantriai virina, tarpais vis pamaišydami didžiuliu mediniu šaukštu. Mes, vaikai, žiūrim iš tolo, laukiam, kada pasibaigs darbas ir saldumynas atauš: tada

gausim išgrandyti puodą. Artyn mūsų neleidžia ir kaskart pasakoja liūdną istoriją apie smaližių vaikelį, kuris įkrito į puodą ir, kaip mums būdavo aiškinama, „ištirpo verdančiame piene ir nebeliko jo nei kaulelių“. Kai buvo išrastas pasterizuotas pienas, pilstomas į butelius, šventiškai išsipuošusios šeimininkės eidavo fotografuotis, tarsi vaidintų Holivude, prie baltai dažyto sunkvežimio, pakeitusio nešvarų arklinį vežimą. Šiandien galima nusipirkti buteliais ne tik sveiko pieno, nugriebto ir be jokio kvapo, bet ir *manjar blanco*; namie niekas jo nebeverda.

Vasarą kuklūs vaikiščiai nešiodavo po mūsų rajoną pintines gervuogių ir maišus svarainių uogienėms virti; atsibelsdavo ir raumeningasis Chervasijus Lonkimajus, ištempdavo savo metalinių lovelių spyruokles ir imdavo skalbti vilnonius čiužinių kamšalus; tas vargingas darbas trukdavo tris keturias dienas, nes vilna džiūdavo saulėje ir pirma tekdavo ištampyti ją rankomis, o tik paskui kišti į užvalkalus. Apie Chervasijų Lonkimajų buvo kuždama, jog jis sėdėjęs kalėjime už tai, kad perpjovė gerklę varžovui; tas gandas suteikė jam neabejotiną garbę. Tarnaitės malšindavo jam troškulį gaiviaisiais gėrimais ir duodavo muilo prakaitui numazgoti.

Gatvėmis vaikščiojo rylininkas, visada tas pats, kol vienas mano dėdžių nupirko iš jo vargonėlius ir, senelio bei visos šeimynos siaubui, ėmė vaikštinėti grodamas savo muzikytę, o miela papūgėlė dalijo žmonėms raštelius su geromis pranašystėmis. Spėliojau, gal dėdė taip norėjo suvilioti vieną pusseserę, bet jo planas neišdegė: mergina paskubom ištekėjo ir spruko kuo toliausiai. Pagaliau dėdė muzikos instrumentą padovanojo, o papūga liko mūsų namuose. Ji buvo sunkaus būdo ir iš karto taikydavo snapu į pirštą kiekvienam neatsargiai prisiartinusiam, bet senelis jai viską atleisdavo, nes ji keikėsi kaip piratas. Tas paukštis gyvavo su juo dvidešimt metų, o kiek dar nugyveno

prieš tai, niekas nežino; tikras plunksnotas Matuzalis! Dar per miestelį traukdavo čigonės, mulkindamos patiklius gyventojus klaikia ispanų kalba ir kiaurai matančiomis akimis, regėjusiomis tiek šalių, visada po dvi arba tris, o nuo jų padurkų, būdavo, nesitraukia pustuzinis snargliuotų vaikelių. Mes tų čigonių bijojom, nes buvo kalbama, kad jos vagia mažus vaikus, kiša į narvą, kad užaugtų luoši, o paskui pardavinėja cirkams kaip neregėtus padarus. Negavusios išmaldos piktai nužvelgdavo. Čigonėms buvo priskiriamos magiškos galios: esą jos mokančios pragaišinti brangenybes net nepaliesdamos, apkrėsti utėlėmis ir karpomis, padaryti taip, kad žmogus nupliktų arba jam sugestų dantys. Ir vis dėlto neatsispirdavom jų siūlymams išburti ateitį iš delno. Man visos pranašaudavo tą patį: ūsuotas juodbruvas vyriškis nusivešiąs mane toli toli. Neprisiminiau nė vieno tokios išvaizdos įsimylėjėlio, todėl nutariau, kad jos kalba apie mano patėvį, mat jis želdinosi vešlius ūsus ir vežiodavosi mane po daugelį šalių, į kurias vykdavo kaip diplomatas.